

Inleiding: Het is een voorrecht om vandaag op 10 december als gemeentelid en als burger van een vrije en democratische staat deze preek te mogen houden. Op de site van onze gemeente staat een filmpje <https://www.youtube.com/watch?v=B6xmyVWUtv8> over de geschiedenis van het ontstaan van de mensenrechten. Daarover wil ik het niet hebben vandaag. We hebben drie lezingen (Genesis 1:1-5, Johannes 1:1-7, de derde lezing staat achter deze preek) gehoord en dat is niet gebruikelijk in de kerk. Ik kan me voorstellen dat de derde lezing met delen uit de Universele verklaring van de Rechten van de Mens voor sommige mensen helemaal nieuw is en dat u voor het eerst de verdragstekst zelf onder ogen krijgt en leest.

Vandaag wil ik u aan de hand van de drie lezingen meenemen in mijn zoektocht naar het antwoord op vragen waar ik al heel lang mee bezig ben en waar ik waarschijnlijk nooit het definitieve antwoord op zal vinden. Namelijk: wat is de betekenis van het woord wat doen we met het woord en hoe vrij zijn we met het woord, met woorden en met onze woorden.

De eerste lezing uit het scheppingsverhaal vertelt ons dat God zweefde en zijn schepping begon met woorden. Hij *zei* er is licht en toen was er licht en pas *daarna* stelt God een daad hij scheidt het licht van het donker. Het eerste wat wij als mensen van God vernemen zijn scheppende woorden; lichte woorden.

De tweede lezing uit het Johannes Evangelie herschrijft dit scheppingsverhaal met die openingszin die klinkt als een klaroenstoot : In den beginne was het *woord*.

In de oorspronkelijk versie in het Grieks staat daar niet zomaar woord maar er staat Logos. In het Nederlands is dat vertaald met het woord. Maar in het Grieks betekent het veel meer dan alleen woord. Het betekent daarin ook preek, theorie, leerstelling. Logos heeft dus een ruimere strekking dan onze vertaling ervan.

Als iets klopt of juist is bijvoorbeeld dan zeggen we ja, dat is logisch. Zo proefde het woord Logos voor de oude Grieken.

En dan heeft de lange geschiedenis van de mensheid ons de Universele verklaring van de rechten van de mens opgeleverd.

Daarbij hebben wij het recht van het vrije woord gekregen en het recht om vrij onze godsdienst te beleven.

En wij beroepen in ons in het dagelijks leven maar al te graag op die rechten.

Onze vrijheid van godsdienst en Onze vrijheid van meningsuiting.

In deze lekenpreek wil ik me nader bezinnen op de verhouding tussen deze drie lezingen en wat dat in ons dagelijks leven als christen kan betekenen.

Uit de eerste twee lezingen haal ik de gedachte dat God ons het woord niet zomaar heeft gegeven.

Er is een groot verband tussen de eerste lezing en de tweede lezing.

God sprak licht en maakte de scheiding tussen het licht en de duisternis, zo staat er in het scheppingsverhaal. Hij zei niet er zij duisternis.

Hij zei er zij licht. Hij scheidde de duisternis af en vanaf dat moment had ook

de duisternis een naam was er een woord voor.

Het woord was bij God en het Woord was God. Dat woord schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet gegrepen, zo luidt een deel van de tweede lezing.

Voor mij volgt hier allereerst uit dat wij woorden hebben gekregen om licht te brengen en niet om duisternis te zaaien.

God heeft ons woorden gegeven om met elkaar te communiceren, met elkaar te leven om ons met elkaar te verbinden.

Kijk eens naar uw buurman of vrouw of naar iets moois in de kamer (als u deze preek op en andere plek alleen beluistert) en bedenk hoe moeilijk het is om contact te maken of iets te beschrijven als u en ons allen geen woorden gegeven waren.

Voor mij vloeit verder uit deze beide lezingen voort dat wij het woord ook niet vrijblijvend, niet zomaar, hebben gekregen. Het woord is iets kostbaars waar je voorzichtig mee om moet gaan.

Het spreekwoord spreken is zilver en zwijgen is goud is in dat opzicht heel veelzeggend.

Zilver is ook een edelmetaal maar als je niet weet of je woorden goed aan zullen komen kun je nog beter kiezen voor het goud van het zwijgen.

In deze tijd houden we dit spreekwoord vaak niet meer in ere.

We beroepen ons op onze vrije meningsuiting en op onze vrijheid van godsdienst en we gebruiken onze woorden als wapens in de strijd, vrijwel zonder ons af te vragen of het woord ons daarvoor gegeven is of wat onze uitgesproken woorden aanrichten.

Voordat de Universele verklaring van de Rechten van de Mens er was, leerde het woord van God ons echter al dat woorden niet vrijblijvend zijn.

Woorden zijn ons niet als wapens gegeven.

Dat betekent overigens niet dat je iemand niet eens goed je waarheid mag zeggen, maar wel dat je daar goed bij moet nadenken en dat de bedoeling van je woorden zuiver dienen te zijn. Je woorden op een goudschaaltje wegen voor je ze uitspreekt.

Maar ik moest er echt wel iets over zeggen en stevig ook want een zachte heelmeeester maakt stinkende wonden, voeren we dan als een verontschuldiging.

We vergeten daarbij echter dat een slechte heelmeeester de wonden nog groter maakt in plaats van ze te genezen.

En daarvoor heeft God ons zijn woord niet gegeven.

Vandaag vieren wij de dag van de Rechten van de mens, omdat op deze dag 10 december in 1948 de Universele verklaring van de rechten van de mens werd geproclameerd.

Een seculiere verklaring hoor ik menigeen denken. Wat moeten wij daarmee in de kerk.

Veel zou ik zeggen.

Deze verklaring van de Rechten van de Mens staat op de schouders van de geschiedenis van de mensheid door de eeuwen heen en vindt zijn directe wortels in een van de donkerste tijden die de mensheid ooit gekend heeft.

Die van de tweede wereld oorlog met de dood van miljoenen mensen op slagvelden en in concentratie en andere kampen over de hele wereld, als gevolg van
*afschuwelijke absolute ideologieën,
*die begonnen met woorden,
*waarvan gezegd werd dat men vrij was om ze te uiten,
*en vrij was om ze als overtuiging te belijden,
*en er vervolgens naar te handelen.

Toch heeft zelfs toen het duister uiteindelijk niet gewonnen. Het licht heeft gezegevierd maar wel tegen onmenselijk hoge offers.

Daarom zeggen we nu :Dat nooit weer en vieren we vandaag dat die hele duistere tijd ons ook een lichtpunt, een richtpunt heeft opgeleverd namelijk Universele Mensenrechten.

Ik kan en wil dan ook niet geloven dat God ons het woord, de Logos, heeft gegeven om kwaad te doen.

Daarom heeft God niet gezegd er zij licht.

Wij hebben woorden en rechten gekregen om daar als verantwoordelijke mensen mee om te gaan niet om elkaar met woorden om de oren te slaan.

Zoals de Universele verklaring ook zegt: wij behoren ons jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen of zoals de bijbel van ons vraagt, wij dienen om te zien naar elkaar.

Het is te mooi en te toevallig dat het woord in het scheppingsverhaal ontspringt uit het allerbinnenste van God en van daaruit zijn reis door hemel en aarde begint.

Het is ook niet zo maar dat Jezus ons in het Johannes Evangelie 8:53 e.v. als een lichtend voorbeeld wordt aangewezen door Johannes de dooper. Jezus houdt ons in woorden en verhalen voor hoe wij in ons dagelijkse doen en laten licht kunnen laten schijnen en elkaar kunnen dragen. Hoe wij met woorden en door te luisteren zelfs geweld kunnen voorkomen.

Denk daarbij bijvoorbeeld aan dat verhaal van de op overspel betrapte vrouw.

Die verontwaardigde mannen,
Schriftgeleerden en farizeeën stonden al
klaar om haar te stenigen !

Ze vragen aan Jezus wat hen anders te
doen staat, want ze weten niet beter dan
dat er gestenigd moet worden volgens de
wetten van Mozes.

En Jezus doet dan iets heel moois met
woorden.

Zo zacht en zo voorzichtig.

Hij spreekt niet maar kiest ervoor te
zwijgen.

Hij schrijft; niet op perkament voor de
eeuwigheid maar in de grond.

Eén regenbui, één windvlaag en die
woorden zijn weer vervlogen.

“Wie zonder zonden is werpe de eerste
steen.”

En dan gebeurt het !

De mannen met de stenen al in de hand,
herinneren zich hun eigen levensverhaal,
leggen de stenen weer neer en ze gaan
weg.

Dan pas kiest Jezus ervoor te spreken en hij vraagt de vrouw: heeft niemand u veroordeeld ? En Hij zegt verder : ook ik veroordeel u niet. Terwijl ze toch betrapt was op overspel ! Hij zegt: Gaat heen en zondig niet meer.

De mannen hebben hun punt gemaakt, dat trouw van groot belang is voor de heilheid van de samenleving.

De vrouw weet dat ze iets niet goed gedaan heeft, maar zonder de beweegredenen van haar gedrag, haar verhaal te kennen, mag haar geen geweld worden aangedaan en mag ze niet uit haar gemeenschap worden verstoten.

Ieder mens heeft namelijk een verhaal en het recht dat zijn of haar verhaal eerst gehoord wordt.

Ook hoor en wederhoor is immers een mensenrecht.

Wat Jezus dan ook wil zeggen hier is zonder verhaal géén oordeel. Oordelen uitspreken zonder naar elkaar geluisterd te hebben, staat vaak je eigen zuiverheid in de weg.

Goed luisteren voordat je zelf spreekt maakt de zaken helder, licht. Maakt ook dat je kunt vergeven.

De vrouw, de mannen en Jezus gaan in dit verhaal weer voort; ieder op de eigen weg zonder geweld. De vrouw en de mannen naar hun dagelijkse bezigheden en Jezus om het Licht der wereld, der Heiden Heiland, te worden; het licht van het kerstfeest, waar wij deze adventstijd weer naar toe leven.

Dit verhaal, deze woorden, zijn mondeling doorgegeven, pas veel later op schrift gesteld en ze worden nu al bijna 2000 jaar gebruikt als voorbeeld.

Zo kunnen zachte, zelfs niet uitgesproken woorden, de wereld veranderen en lichter maken.

Een prachtig voorbeeld om te laten zien dat woorden en vrijheden niet gegeven zijn om elkaar uit te sluiten maar om iedere mens op te nemen in de broederschap en zusterschap van de mensheid en daarmee samen vreedzaam op weg te gaan. Zo zegt ook de Universele verklaring van de Rechten van de Mens het.

Universeel betekent hier dan ook voor werkelijk iedere mens hier op aarde. Ongeacht huidskleur, godsdienst, sekse, handicap, welvaart of armoede, slim of dom, goed of fout, mensenrechten zijn er voor iedereen.

En wat ook heel belangrijk is. Universeel betekent ook : Niemand staat boven de wet.

Of je nu staatshoofd bent, zwerver, terrorist, legercommandant, rechter of veroordeelde, iedereen heeft de mensenrechten van elke andere mens te eerbiedigen.

De wet van de Universele Mensenrechten staat boven de mens. In het Engels wordt dat "the rule of law" genoemd.

Mensenrechten beschermen iedere mens. Want alle mensen zijn gelijk, zo zegt artikel 1 van het Verdrag van de rechten van de mens het ook.

Dat is dan mooi in theorie, maar hoe gaat dat dan in de praktijk.

En hoe moet het dan als twee Universele mensenrechten met elkaar botsen.

Tegenwoordig vinden sommige mensen dat je bijvoorbeeld gebruik mag maken van je vrijheid van meningsuiting door te zeggen dat de Islam geen godsdienst is maar een onderontwikkelde overtuiging.

Sommige Moslims zeggen op hun beurt weer dat het Christendom als geloof nog niet af is en zich als godsdienst nog verder moet ontwikkelen. Daar botsen de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst wel heel duidelijk op elkaar.

Wat dan te doen en vooral wat dan te laten!

Bij het uitoefenen van je universele rechten heb je als mens ook universele plichten gekregen. Geweld is uit den boze. Je hebt immers de plicht om rekening te houden met de heelheid en de mensenrechten van je broeder, je zuster, je medemens.

Maar je mag wel heel duidelijk uitspreken dat je ten diepste wordt geraakt, zelfs gewond, wanneer datgene wat jou het allerheiligste is met woorden wordt neergehaald. Soms moet je dat zelfs doen als slachtoffers zelf geen woorden meer kunnen vinden.

Noch vrijheid van godsdienst noch vrijheid van meningsuiting laten toe dat je je medebroeder of zuster onbelemmerd met woorden beschadigt of verwond.

Ook hier zijn de woorden van Jezus weer een goede toetssteen. "wie zonder zonden is werpe de eerste steen".

Ik, een vrouw, sta hier op deze plek te preken, terwijl iets dergelijks in sommige godshuizen in Nederland en in de rest van de wereld nog steeds onbespreekbaar is. Maar als ik verder in onze geschiedenis terugkijk naar de inquisitie en de heksenverbrandingen, kan ik me alleen maar schamen. Dan leg ik mijn steen maar weer neer om eerst maar eens te luisteren naar mijn medemens. Ook als ik me bedenk dat de eerste vrouwelijk dominee in de Hervormde Kerk pas in 1968 werd beroepen.

Bij zulke botsingen van grondrechten is het vooral onze gedeelde plicht als mensen verder te zoeken naar woorden om elkaar te vinden. De dialoog op te zoeken.

Dia betekent door en over de betekenis van het woord Logos, woord theorie of leerstelling heb ik het al eerder gehad.

Door woorden, gesprekken en -als het niet in een keer lukt- door dóór te praten, vinden we oplossingen om niet langer botsen. We kunnen uitleggen wat het is om vrijheid je mening te zeggen en tegelijkertijd een godsdienst respectvol te benaderen.

We kunnen met elkaar niet alleen op zoek gaan naar recht maar vooral naar gerechtigheid. Spreken met elkaar met woorden uit het hoofd en uit het hart. Onze innerlijke waarden met zuivere woorden kenbaar maken; een mensenrechten dialoog.

Met geweld lukt dat niet dan blijf je botsen in woord en daad en kom je niet verder. Dat is ook logisch.

En zo met de mensenrechtendialoog, ben ik dan weer terug bij de eerste woorden van God, er zij licht en de Logos van het begin van het Johannesevangelie.

Dat alles mag ons hoop geven voor de toekomst van de wereld en ook voor onze gemeente.

Die dialoog zijn wij bijvoorbeeld in het klein al aangegaan met onze broeders en zusters uit onze Naardense Moskee.

Wat heb jullie nodig om je welkom te voelen. Wat hebben jullie nodig om ons beter te begrijpen. Die vragen hebben wij over en weer aan elkaar gesteld in de eerste bijeenkomst en zo zijn we begonnen met het zoeken naar gemeenschappelijke antwoorden.

Begin volgend jaar wordt er weer een volgende bijeenkomst gepland met speciale aandacht voor de positie van vrouwen en kinderen binnen onze gemeenschappen.

In de grote wereld geeft het verhaal van de Rohingya aan dat we er nog lang niet zijn. Deze mensen worden in Birma vanwege hun geloof onmenselijk behandeld, vluchten daarom naar het straatarme Bangla Desh en leven daar in kampen.

Toch laat hun verhaal ook zien dat we vergeleken met de Jodenvervolgingen van vóór en in de tweede wereldoorlog als mensheid weer een stapje verder zijn.

De mensenrechten zijn nu opgeschreven en geen staat kan meer de andere kant op kijken en zijn grenzen sluiten.

Niemand kan meer zeggen: ik heb niet geweten dat dit niet mocht en ook niemand kan zich verschuilen achter het verweer : het kwam van hogerhand als een bevel.

Iederéén is immers verantwoordelijk voor het handhaven van de mensenrechten van iedere medemens.

Over de grens van de geloven heen kunnen we nu duidelijk zeggen dat iedereen menswaardig moet worden behandeld.

Daarom geeft Kerk in Actie nu concrete hulp aan de Rohingya in de kampen in Bangla Desh.

Daarom kan de paus met zorgvuldig gekozen woorden zowel met de regering in Birma/Myanmar als met de regering in Bangla Desh over de Rohingya spreken.

Daarom kunnen onafhankelijke Mensenrechtenorganisaties, zoals Amnesty en Human Right Watch de onmenselijke handelingen van Birma tegenover de Rohingya aan de kaak en met woorden aan het licht brengen wat niet in het duister mag blijven. Aan de Rohingya een stem geven wanneer zij zelf niet kunnen spreken.

Daarom zoeken de VN een weg om dit probleem op te lossen, enerzijds door Birma er duidelijk op te wijzen dat deze mensenrechten schendingen niet mogen voortduren maar anderzijds ook met een geopende hand en de vraag hoe kunnen wij helpen bij de oplossing hiervan wat kunnen wij daaraan bijdragen.

Inderdaad de dialogoog.

Het is nog steeds niet ideaal, maar vergeleken met de Tweede wereldoorlog zijn we als mensheid met het ontwikkelen van de Universele Mensenrechten weer krachtiger geworden in nastreven van een wereld waarin het goede en rechtvaardige uiteindelijk het laatste woord heeft.

Zo gaat het woord vanuit het binnenste van God voort naar de uitersten van de aarde ter bescherming en tot vreugde van de mens en van de schepping.

Moge het ons gegeven zijn op die manier met dat kostbare gegeven woord en met elkaar om te gaan. Er is nog genoeg te doen !

Amen

Tekst van de derde lezing:

Uit de Universele verklaring van de rechten van de mens, geproclameerd op 10 december 1948 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

...

Overwegende dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld;

Overwegende, dat terzijdestelling van en minachting voor de rechten van de mens geleid hebben tot barbaarse handelingen, die het geweten van de mensheid geweld hebben aangedaan en dat de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten en vrij zullen zijn van vrees en gebrek is verkondigd als het hoogste ideaal van iedere mens;

...

Artikel 1. Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

...

Artikel 18. Een ieder heeft het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van

godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

Artikel 19. Een ieder heeft het recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid, zonder inmenging een mening te koesteren en door alle middelen en ongeacht grenzen, inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven.

...

Einde derde lezing